

Nationella terminologicalentraler – i allmännyttans intresse

Anna-Lena Bucher

F.d. vd för Terminologicalentrum TNC, Sverige

Tässä artikkelissa kuvataan kansallista terminologiatyötä vastuu- ja hyötynäkökulmasta ruotsalaisen Terminologicalentrum TNC:n 75-vuotisen toiminnan pohjalta pohjoismaisessa yhteistyöasetelmassa. Artikkelin keskeinen käsite ja kaiken terminologiatyön perusta eli terminologinen tietoisuus määritellään artikkelissa erikoisalakohtaisiksi ilmaisu- ja tarpeiksi syväksi ymmärrykseksi. Terminologisesti tietoinen ymmärtää terminologian roolin erikoisalaviestinnässä mm. tiedon rakentumisen ja tiedonsiirron kannalta. Kansallisen terminologicalakeskus TNC:n toimintaa kuvataan artikkelissa yleisen infrastruktuurin ja tehtävien valossa diakronisesti yhteiskunnan tarpeista lähtien. Artikkelissa esitellään terminologicalakeskuksen keskeinen toimintaidea ja siihen liittyvät menetelmälliset lähtökohdat, terminologin kompetenssit sekä taloudelliset reunaehdot. Artikkelin lopussa nostetaan esimerkkien avulla esiin TNC:n toiminnan jatkuvuutta koskenut poliittiseen päätöksentekoon liittynyt keskustelu syksyllä 2014. Hallituksen budjettiesityksen hyväksyminen olisi merkinnyt TNC:n toimintarahoitukseen supistumista 4 miljoonalla kruunulla, mikä olisi käytännössä johtanut keskuksen toiminnan alasajoon. Vilkas mediakeskustelu ja kääntäjien ammattikuntaan kuuluvan aloittama päätösehdotusta vastustava terminologiatyön merkityksen puolesta argumentoiva ja 2500 kansalaisen allekirjoittama vastalause turvasi rahoituksen jatkumisen ennallaan. Näin tuloksellinen erikoisalaviestintää koskeva terminologinen koordinoitavuus voi jatkua Ruotsissa sekä osana pohjoismaista alan verkostoa että laajemmassa globaalissa kontekstissa.

Nyckelord: nomenklatur, fackspråk, fackspråkliga basord, informationsstrukturering, språklag, termbank, terminologens kompetens, terminologi, terminologicalentral, terminologisk medvetenhet

1 Inledning

Artikeln inleds med en beskrivning av vad terminologisk medvetenhet är och vad terminologiarbete handlar om. Avsikten är att beskriva nyttan med ett visst nationellt ansvar för det terminologiarbete som behöver bedrivas i ett land, oavsett om det syftar till att förbättra landets huvudspråk för fackspråklig kommunikation, säkerställa ekvivalens mellan två eller flera officiella språk eller revitalisera ett minoritetsspråk så att det går att använda inom alla fackområden.

Jag kommer att till största delen redovisa nyttan utifrån mina 40 års erfarenheter från den svenska terminologicalentralen Terminologicalentrum TNCs drygt 70-åriga verksamhet. Men även erfarenheter från samarbetet med de övriga terminologicalorganen i Norden inom ramen för Nordterm bildar grund för den här artikeln. De nordiska terminologicalorganen

utgörs av Dantermcentret vid Copenhagen Business School för Danmark, Terminologicentralen TSK för Finland, Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum för Island, Norsk språkråd, fagrådet for terminologi og fagspråk, för Norge samt Sámi Giellagáldu för de samiska språken i Norden.

Artikeln har ett inifrånperspektiv. Den som vill börja med att läsa om hur man utifrån ser på nyttan med TNCs verksamhet kan bläddra fram till avsnitt 7 *Några andra röster om nyttan med en nationell terminologicentral*.

2 Terminologisk medvetenhet

Allt börjar egentligen med en terminologisk medvetenhet. Utan en terminologisk medvetenhet – inget terminologiarbete av något slag. Jag kommer att använda uttrycket *terminologisk medvetenhet* om en djup förståelse av de fackspråkliga uttrycksbehoven i vilka terminologi spelar en central roll. Den som är terminologiskt medveten förstår terminologins roll i den professionella kommunikationen liksom i kunskapsbildandet, kunskapsinhämtningen, kunskapsöverföringen och kunskapsutvecklingen.

2.1 Tekniker var först med en terminologisk medvetenhet

I kölvattnet av de många tekniska framsteg (inom till exempel elektrotekniken, motortekniken, flygtekniken, radiotekniken) som gjordes i början av 1900-talet uppstod naturligt en terminologisk medvetenhet som så småningom ledde till ett organiserat terminologiarbete runt om i Norden.

Under rubriken ”Teknisk nomenklatur. En brännande kulturfråga” skrev E. Hylander, bergsingenjör och biträdande redaktör för Teknisk tidskrift, bland annat följande i Teknisk tidskrift den 26 mars 1938:

Tekniken tränger alltså människan alltmer in på livet, och samtidigt härmed uppstår hos människan ett växande behov att lära känna de tekniska förutsättningarna för den moderna livsföringen.

I detta dagliga umgänge mellan den skapande och den nyttjande parten kräves ett för båda parterna förståeligt språk. Det förefaller, som om detta villkor alltför litet uppmärksammas. Och dock är det så, att varje landvinning, som tekniken gjort, infört nya begrepp, vilka i språket kräva talande och förståeliga beteckningar. Man behöver ej göra alltför djupgående jämförelser mellan en ordbok från

tiden kring sekelskiftet och en från våra dagar för att bli varse den roll tekniken spelat för ordförädets tillväxt. Det är förvisso ett jättearbete teknikerna utfört även på det språkliga området, och nya uppgifter tillkomma alltjämt, allteftersom den tekniska utvecklingen pågår. [...] Tydligt är dock, att det med tiden blir allt svårare för teknikerna att ådagalägga den särskilda uppfinningsförmåga som fordras för att införa en av språklig korrekthet och pregnans karakteriserad beteckning för ett nyskapat begrepp. Det gäller här något mera än att åstadkomma en för eget bruk användbar terminologi, ehuru denna uppgift kan anses viktig nog, det gäller i själva verket ofta att tillföra språket något nytt, som kan brukas och förstås inom de mest skilda kretsar av vårt folk.

Här ligger för tekniker ett väsentligt kulturellt ansvar, ty i den mån språket är en kulturfaktor, är vården om dess tillväxt och utveckling en betydelsefull kulturgärning. Den tekniska nomenklaturen är ingen intern teknisk angelägenhet utan ett nationellt spörsmål, vars lösning visserligen i första hand kräver teknikernas intresserade medverkan men även är beroende av det stöd, som i olika former kan lämnas från det allmännas sida.

Artikeln uppvisar en terminologisk medvetenhet som fanns i Sverige vid tiden för när TNC (först Tekniska nomenklaturcentralen och senare Terminologicentrum) bildades¹¹. Hylander pekar på att nya landvinningar skapar nya begrepp som behöver ”talande och förståeliga beteckningar”, det vill säga den tekniska utvecklingen måste följas av en språklig utveckling i form av nya benämningar eller termer. Den tekniska utvecklingen gör verkligheten mer komplicerad och språket måste utvecklas till att bli mer finförgrenat för att kunna fungera som ett effektivt kommunikationsmedel i den nya verkligheten. Det betonas också att tillväxten av en god teknisk nomenklatur¹² på svenska inte kan vara en intern angelägenhet för tekniker utan en nationell fråga, en betydelsefull sådan, och att därför allt arbete med den är beroende av ett stöd från det allmänna.

2.2 Norden pionjär

I Norden har det funnits nationella terminologicentraler under en lång följd av år. Organisationsformen varierar lite från land till land, men det viktiga för den här artikeln är att konstatera att det i alla nordiska länder funnits ett visst centralt ansvar för

¹¹ 1936 bildades ett nomenklaturutskott inom Ingenjörsvetenskapsakademien, IVA. Detta utskott permanentades 1941 i bildandet av Tekniska nomenklaturcentralen, TNC. TNC var från början en ideell förening och förblev det fram till 2000. I samband med en konkurs samma år rekonstruerades TNC till ett privat aktiebolag och bytte samtidigt namn till Terminologicentrum TNC.

¹² Vid den här tiden fanns det i det allmänna språkbruket ingen skarp skillnad mellan de två begreppen nomenklatur och terminologi, därav namnet Tekniska nomenklaturcentralen. I dag skiljer vi tydligare på dessa begrepp, åtminstone i specifika sammanhang, och TNC har bidragit till att göra en åtskillnad. Nomenklatur är en systematiskt ordnad namnförteckning, ofta tillämpad i vetenskapligt klassifikationssyfte. Terminologi är en sammanställning av ett fackområdes termer, ofta försedda med definitioner eller begreppsförklaringar. Terminologi har också en annan betydelse, nämligen läran om struktur, bildande, utveckling, användning och hantering av begrepp inom olika fackområden.

terminologiarbete för ländernas huvudspråk ända sedan 1930-talet, överallt initierat av tekniker¹³. Det saknas exakta motsvarigheter till de nordiska terminologicalentralerna i andra länder vilket gör Norden unikt när det gäller terminologiarbete, också i det avseendet att det, i god nordisk anda, alltid funnits kontakter terminologicalentralerna emellan.

Som en kort jämförelse kan nämnas två andra nationella terminologiverksamheter. Inom den kanadensiska regeringen har det sedan början av 1970-talet funnits en översättningsenhet som arbetar med terminologi på landets två officiella språk, engelska och franska. Enheten stödjer regeringen i all dess tvåspråkiga kommunikation med medborgarna. I Katalonien bildades 1985 terminologicalentralen Termcat med uppgift att utveckla terminologi på katalanska inom alla fackområden. Termcats verksamhet finansieras via den katalanska regeringens kulturdepartement. Det finns fler verksamheter i Europa där revitalisering av minoritetsspråk är en drivkraft också för terminologiarbete, i Norden gäller det bland annat för samiska.

Österrike har genom Eugen Wüster, som lade grunden för en terminologiteori (se vidare 5.2) haft en stor roll för terminologiarbete i hela världen. Detta till trots finns det inte någon nationell terminologicalentral i Österrike med sådana samordnande uppgifter som beskrivs i den här artikeln. Det bedrivs dock terminologiarbete på många håll i Österrike, inte minst inom militären, och man undervisar också i terminologi på flera universitet.¹⁴

3 Från terminologisk medvetenhet till terminologisk infrastruktur

Om det finns en terminologisk medvetenhet på ett samhälleligt eller överordnat plan, så kan det i bästa fall resultera i att en nationell terminologisk infrastruktur sakta men säkert byggs upp. Det tar emellertid tid. Jag skulle vilja säga att Sverige i dag (2015) har en god

¹³ Terminologiarbete inom vissa teknikområden fanns på Island redan 1919–1927 i de ordutskott som Ingenjörssförbundet då bildade.

¹⁴ Inom Europeiska terminologiföreningen EAFT finns ett samarbete mellan många olika terminologijorgan i Europa.

terminologisk infrastruktur som vilar på tre pelare och som byggts upp under drygt 70 år. De tre pelarna är:

1. ett nationellt centrum för fackspråk och terminologi – TNC (med ett unikt bibliotek)
2. en nationell termbank som är allmänt tillgänglig – Rikstermbanken
3. en språklag (SFS 2009:600) som särskilt pekar på myndigheternas ansvar för deras egen terminologi.

Det som saknas i Sverige är en fjärde pelare, nämligen en fast förankring i den akademiska världen. Det finns till exempel inget svenskt lärosäte där man kontinuerligt bedriver utbildning och forskning i terminologi. Det erbjuds emellertid enstaka kurser i terminologi på en hel del lärosäten, och TNC står för en stor del av denna utbildning, se vidare Åsa Holmérs bidrag i denna volym.

Hittills har TNC mest undervisat i terminologi på språkliga utbildningar (språkkonsultprogrammet, översättar- och tolkprogram) men i någon mån också på kurser i vetenskapskommunikation, medicinsk informatik samt i olika högre tekniska utbildningar. Erfarenheterna visar att det är viktigt att terminologiläran förs ut till studenter i ett tidigt skede av deras studier. TNC anser att en introduktion i terminologilärans grunder borde ges på alla grundutbildningar. Detta för att studenterna ska få ett verkningsfullt stöd i sin kunskapsinhämtning, och för att man ska känna till att terminologi är en metod för klargörande och begreppsprecisering. TNC har under flera år tagit emot praktikanter från översättar- och språkkonsultprogrammen. Det har medfört att studenterna fått en inblick i vad terminologiarbete i praktiken handlar om, vilket kompletterat den mer teoretiska bild de fått genom terminologikurserna.

3.1 Uppgifter för en nationell terminologicentral

TNC har alltså funnits sedan 1941. Under hela tiden har arbetsuppgifterna i stort sett varit desamma men med olika tyngdpunktsförskjutningar. Arbetet har bestått i att:

- insamla, ordna och dokumentera terminologisk information av olika slag (nya termer, gamla termer i ny betydelse, definitioner etc.) ur diverse externa källor (facktidskrifter, handböcker m.m.)
- föreslå termer, ibland helt nya, och precisera begreppen bakom
- bidra till facköversättares terminologiarbete, helst genom att ligga steget före, det vill säga tillhandahålla ekvivalenter på ett eller flera språk i någon typ av termtjänst eller via en terminologisk resurs, t.ex. en termbank
- initiera och genomföra terminologiprojekt
- inspirera och stödja myndigheter, organisationer och företag i deras terminologiarbete
- granska terminologiskt viktiga dokument, t.ex. standarder, statliga utredningar, legaltexter
- ge upplysningar och råd i enstaka terminologifrågor
- utbilda i terminologiarbetets teori och metoder
- sprida resultatet av terminologiarbete
- samverka med övriga språkvårdande organ inom landet och med terminologiorgan i andra länder
- delta i internationellt terminologiarbete, följa och påverka teori- och metodutvecklingen¹⁵
- verka för att terminologiarbetets metoder och principer tillämpas i olika slag av informationsstrukturerings¹⁶.

Denna förteckning ger en bra bild över de uppgifter en terminologicentral bör arbeta med. Viktigt är att terminologicentralen i allt arbete beaktar behovet av samordning inom och mellan olika områden. Tyngdpunkten i verksamheten däremot kan variera från ett år till ett annat, eftersom arbetet bör vara styrt av efterfrågan och omvärldens behov. TNC har utarbetat terminologiska ordlistor inom drygt ett trettiotal olika fackområden, främst inom olika tekniska områden, till exempel träbyggnadsteknik, färg- och lackteknik, hållfasthet.

¹⁵ Baserat på Tekniska nomenklaturcentralens stadgar från 1941 och senare verksamhetsbeskrivningar från TNC.

¹⁶ Denna aktivitet har tillkommit främst under 1990-talet.

Uppdragen att reda ut begreppen har kommit från fackområdenas representanter och de har också deltagit i själva arbetet. Flera ordlistor har reviderats och kommit ut i nya utgåvor.

Ett annat exempel på hur omvärldsbehoven kan styra var när Sverige och Finland blev medlemmar i EU 1995. Både TNC och den finska motsvarigheten TSK fick under några år stora uppdrag från Europeiska kommissionen som gick ut på att komplettera kommissionens stora termbank Eurodicautom (senare införlivad i EU:s institutionsgemensamma termbank IATE, Inter-Active Terminology for Europe) med svensk respektive finsk terminologi inom ett hundratal olika fackområden (se vidare Brewitz & Bucher 1999; Bucher & Jolkkonen 2000).

3.1.1 Förändringar i samhället ger nya typer av uppdrag

En terminologisk medvetenhet har med tiden vuxit fram även inom andra områden än de tekniska, t.ex. inom hälso- och sjukvård och socialtjänst, offentlig förvaltning av olika slag, samhällsskydd och räddningstjänst. Det har lett till nya typer av uppdrag för såväl TNC som de andra nordiska terminologicalentralerna. Klassifikation, modellering och ontologiarbete är metoder för strukturering av information som har många likheter med terminologiarbete. Under senare år har dessa metoder samtidigt eller parallellt använts i vissa projekt. Det viktiga då är att de involverade är medvetna om likheterna och skillnaderna mellan metoderna; alla handlar om systematiskt ordnande och hantering av specifika informationsmängder men syftena varierar.

TNC har deltagit i projekt som rört användarcentrerad systemutveckling, utveckling av samverkande IT-system (semantisk interoperabilitet), mappning av kodverk, samverkan mellan olika verksamheter etc. TNCs terminologer har med sin terminologiska kompetens kunnat tillföra projekten en viktig grundförutsättning för diskussionen, nämligen det att hålla reda på vilken värld diskussionen rör sig i: den språkliga, den verkliga eller den kognitiva, se vidare begreppstetraedern (figur 2). Terminologen skiljer också på definitioner av begrepp och beskrivningar av klasser eller informationsobjekt,

likaså på termer i fackspråket och benämningar eller namn på klasser eller informationsobjekt.

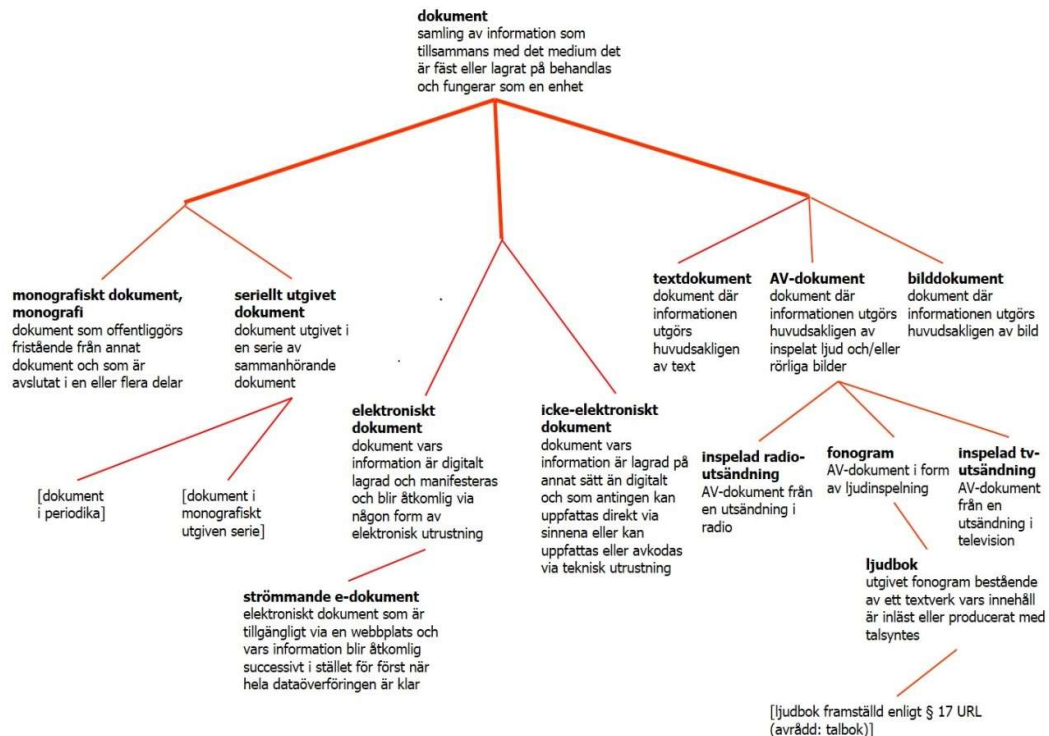
Det har visat sig att den terminologiska kompetensen tillför stringens, tydlighet och konsekvens. Därför är terminologiskt medveten informationsstrukturering, som i modellering, klassifikation, ontologiarbete etc., något att sträva efter. För en nationell terminologicentral är det en viktig uppgift att informera om detta. Aktuellt just nu (2010-talet) är att det till exempel vore önskvärt att parterna (terminologer, modellerare ...) gemensamt tog fram någon form av metodbeskrivning för hur man kan samarbeta och hur man kan tillämpa de olika metoderna i gemensamma projekt. Se också vidare 5.5 och Hans-Jürgen Stellbrinks resonemang.

Ett exempel på ett viktigt, brett övergripande samarbete är samhällsskydd och beredskap (se vidare Socialstyrelsen 2013) i ett land. Där måste polis, brandkår, hälso- och sjukvård och räddningstjänst kunna samordna sina insatser, samarbeta och samverka. Det ställer stora krav på att det finns en entydig och accepterad terminologi som är spridd och känd för alla berörda.

Den fackspråkliga utvecklingen är en spegling av förändringar i samhället, många gånger av teknisk art. När nya begrepp skapas för nya företeelser behövs också nya termer – det har sagts ovan och det är så en terminologisk medvetenhet börjar spira. Men gamla termer och begrepp påverkas också av förändringar i samhället. Ett exempel är begreppet 'bok' som för några år sedan prövades i förhållande till begreppen 'ljudbok' och 'e-bok'. TNC deltog på uppdrag från Kungliga biblioteket (KB) i detta arbete och i slutresultatet skrev man följande:

Begreppet bok är mångtydigt. Därför bör man inom KB inte använda ordet bok i sammanhang när man vill vara precis, t.ex. i fackspråklig kommunikation. Om man avser en avgränsad intellektuell och/eller konstnärlig skapelse utan att man vill knyta detta till något dokument kan man använda termen *verk*. Om man avser den fysiska enheten kan man använda termen *volym*. Om man avser en viss roman i tryckt form kan man använda termen *tryckt monografiskt textdokument*. Hittills har det inte varit nödvändigt att vara så precis. Men i och med att den tekniska utvecklingen nu möjliggjort att monografiska dokument också finns i elektronisk form uppstår ett behov av att även tydliggöra det 'vanliga' tryckta dokumentet i förhållande till det elektroniska etc.

KBs problem med termen *bok* fick genom TNCs medverkan en pragmatisk lösning som hjälpte dem i arbetet med att skapa en överordnad begreppsstruktur (se figur 1), där *bok* inte alls fanns med.

Figur 1. Överordnad begreppsstruktur, Kungl. bibliotekets verksamhet

4 Organisationsinternt terminologiarbete och nationellt terminologiarbete kompletterar varandra

Varför är det viktigt med en central terminologiverksamhet på nationell nivå? Vore det inte bättre om alla myndigheter, företag och organisationer själva toge ansvar för sin egen terminologi, det ligger ju nära till hands att tro att de själva har den bästa insikten om problemen och större förståelse för deras möjliga lösningar. Vore det inte tillräckligt för ett samhälle att ha ett sådant decentraliserat terminologiarbete?

Svaret är att det inte finns någon motsättning i att ha både en nationell terminologicalentral och kontinuerligt bedrivet terminologiarbete inom enskilda myndigheter och företag, tvärtom, terminologiverksamhet behövs både centralt och lokalt.

I Sverige har det blivit ett starkare tryck på myndigheterna att ta ett ansvar för sin egen terminologi i och med att Sveriges riksdag antog en språklag 2009 som i paragraf 12 säger: ”Myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas.”

Men terminologiparagrafen i språklagen har inte omedelbart satt igång terminologiaktiviteter på de svenska myndigheterna. Vi har märkt att det bland annat beror på att man inte kan tolka paragraf 12. Man förstår inte vad som menas med att terminologin ska utvecklas, användas och göras tillgänglig. Terminologin finns ju redan, vad ska utvecklas? Det är ungefär så man resonerar. TNCs erfarenheter visar emellertid att det finns mycket att göra för att utveckla terminologin inom en myndighet. Det behövs begreppsprecisering, klarläggning av synonymi, rekommendationer för termval, konsekvens i användningen av termer, ja helt enkelt ordning och reda i den egna terminologin i alla avseenden. Trots att språklagens paragraf 12 inte omedelbart satt igång en massa terminologiaktiviteter så menar vi ändå att paragrafen är viktig och att den på längre sikt kommer att göra nytta och bidra till en terminologiutveckling inom myndighetsspråket. TNC ser paragrafen som ett stöd för terminologiarbete oavsett var det bedrivs och som ett komplement till TNCs terminologiarbete – med stor nytta för hela landet.

5 Krav som gör en terminologicalentral till nationell

Den nationella terminologicalentralen har en annan roll att spela än det verksamhetsinterna terminologiarbetet. För att kunna fullfölja sitt nationella ansvar behöver en nationell terminologicalentral ha följande komponenter:

- central position i samhället
- teori och beprövad metod för arbetet
- brett nätverk
- mångsidig kompetens
- en grundläggande stark finansiering
- viktiga basuppgifter.

5.1 Central position i samhället

Ett centrum eller en central ska finnas mitt i någonting, och ska samla omkring sig och känna till flera aktiviteter av likartat slag, det är vad ordet säger. För en terminologicentral gäller det att vara ett centrum för i princip allt som rör fackspråklig kommunikation, med syftet att förbättra enskilda fackspråks funktion för kunskapshantering och kunskapsöverföring. Fackspråken behöver ständigt vårdas och förbättras för att fungera effektivt. Grundläggande i det arbetet är att skapa en terminologisk stadga.

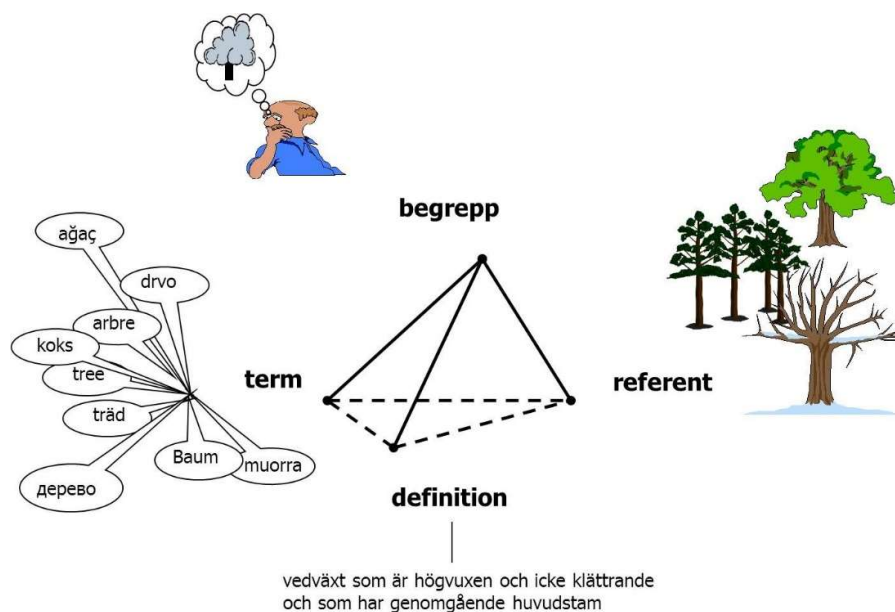
Att ha en central roll betyder att man måste arbeta med ett översiktligt och sammanhållande perspektiv, åstadkomma hållbara lösningar på kommunikativa problem samt betrakta resultatet av varje terminologisk utredning som en byggsten i ett ständigt pågående bygge av förbättrad fackspråklig kommunikation i näringsliv och i samhället i övrigt. Kortsiktigt tänkande och kortsiktiga, isolerade lösningar på terminologiska problem skapar i regel nya kommunikativa problem.

TNC är också en aktör av flera i det nationella svenska språkvårdsarbetet, och har där särskilt ansvar för fackspråk och terminologi (se vidare under *5.3 Ett brett nätverk*).

5.2 Teori, principer och beprövade metoder

En central position i ett samhälle förutsätter en från början genomtänkt verksamhetsidé samt en stabil grund. Det bör finnas en teori, principer och väl beprövade metoder som stöder det arbete och de uppgifter man utför.

Terminologiläran utvecklades i början av 1900-talet till följd av att alla de nya tekniska föremål och processer som tillkom vid den här tiden behövde språkliga benämningar. Dessutom ägde samtidigt en industrialisering, specialisering och internationalisering rum som ställde stora krav på entydig kommunikation och klara och entydiga benämningar. Technologie doktor Eugen Wüster från Österrike drog upp riktlinjer för en allmän terminologilära i sin avhandling *Internationale Sprachnormung in der Technik* (1931). Denna teori var tänkt att gälla alla fackområden och fackspråk. I Sverige var det technologie doktor John Wennerberg, verksam vid ASEA i Västerås, också bekant med Eugen Wüster, som var en stark röst inom Ingenjörsvetenskapsakademien för bildandet av ett nomenklaturutskott (1936) och senare Tekniska nomenklaturcentralen (1941). Wennerberg var också TNCs förste föreståndare. I terminologiarbetet tillämpade Wennerberg samma teoretiska grund som Wüster beskrivit i sin allmänna terminologilära men han utvecklade också principer för ordbildning på svenska, främst vad gäller sammansättningar. Han ägnade också mycket arbete åt att precisera tekniska grundbegrepp, se vidare 5.6. Man kan säga att John Wennerberg satte terminologiläran i tillämpning i och med att han drev på bildandet av TNC. De teoretiska grunderna testades, omprövades och anpassades hela tiden i det praktiska arbetet vid TNC.

Figur 2. Begreppstetraedern

Kärnan i terminologiläran ligger i de inbördes relationerna mellan fyra centrala begrepp, nämligen *referent*, *begrepp*, *term* och *definition* vilket brukar åskådliggöras med ovanstående tetraedermodell.

Terminologiarbetets metoder och principer har beskrivits sedan 1940-talet i standarder framtagna inom den internationella standardiseringsorganisationen ISOs kommitté TC37 *Terminology and other language and content resources*.

Om en terminologicentralns verksamhetsidé, teoretiska grund, metoder och principer är väl valda och väl genomtänkta från början så är de också beständiga och behöver inte ändras. De bör vara så flexibla och öppna att de senare kan tillämpas på nya och annorlunda typer av kommunikativa problem. Stabilitet i teori och grundläggande idéer är inget hinder för utveckling och förbättring av såväl produkter som metoder, tvärtom.

Man står då på en stadig grund även i sökandet efter förbättring, vilket gör att man har bättre förutsättningar för att känna igen en god lösning, ett bra verktyg eller en effektivisering i ett arbetsmoment och likaledes att förkasta det som inte är bra. Kontinuitet och förnyelse är viktiga ledord i en nationell terminologicentralns verksamhet och det gäller både metoder och fackområden.

5.3 Ett brett nätverk

En nationell terminologicentral behöver ett brett och mångsidigt nätverk, om den ska kunna upprätthålla positionen som "nationell" och "central". Terminologicentralen måste ha kontakter med experter från många olika fackområden, och det finns förstås ingen begränsning i hur stort antal fackexperter man kan knyta till sig. Fackexperterna ska vara beredda att bidra i terminologiska utredningar av olika slag där deras sakkunskap behövs. Att ha fackexperter och språkbrukare från så många fackområden som möjligt i en terminologicentralns nätverk ger också en förankring i samhället och bereder väg för en acceptans av de rekommendationer som arbetas fram.

En nationell terminologicentral måste dessutom ha kontakt med landets övriga språkvårdande organ. För svenskans del är det formaliserat genom Språkvårdsgruppen. Gruppen har företrädare för alla de språkvårdande organen i Sverige, SIS Swedish Standards Institute och för Institutet för de inhemska språken i Finland, den svenska avdelningen, och träffas tre till fyra gånger per år. Det främsta syftet med gruppens möten är att utbyta information och att diskutera allmänna språkvårdsfrågor och frågor som ligger i gränslandet mellan fackspråk och allmänspråk. I sådana diskussioner är det viktigt att en terminologicentral för fram terminologiska och fackspråkliga argument.

Ett par exempel får tjäna som illustration till hur allmänspråkvårdaren och terminologen kan komma till olika slutsatser i vissa frågor. En språklig gränslandsfråga som diskuterats mellan TNC och medlemmar i Språkvårdsgruppen strax efter Sveriges EU-inträde 1995 var hur man i svenska medier skulle benämna det som på engelska kallas *the principle of subsidiarity*. Principen innebär att EU ska vidta åtgärder endast om det blir mer effektivt än om de vidtas på nationell, regional eller lokal nivå. Allmänspråkvårdarna förordade *närhetsprincipen* därför att de menade att det var en enklare och bättre beskrivande term än *subsidiaritetsprincipen*. TNC däremot hävdade att den senare termen tydligare signalerade att detta var ett nytt, speciellt begrepp som vi i Sverige inte tidigare berörts av och därmed heller inte så väl känt till. Dessutom var inte termen upptagen i svenskan i någon annan betydelse, vilket däremot *närhetsprincipen* var. En annan fördel med *subsidiaritetsprincipen* som var relevant i och med att termen förekommer i ett internationellt sammanhang, var att nästan alla andra EU-språk valt just den termen. Idag är det den vanligaste termen på svenska.

När tsunamikatastrofen ägt rum 2004 så diskuterades frågan vad man skulle använda i stället för termen *tsunami* i svenska medier, tsunami ansågs för svårt. Alternativ som fördes fram var *jätteflodvåg*, *jättevåg*. TNC pekade på att *flodvåg* står för ett annat begrepp, nämligen den våg som två gånger om dygnet uppstår på grund av jordens, solens och månens dragningskrafter och att den därför var direkt missvisande. TNC argumenterade för att *tsunami* var en etablerad geologisk term för en havsvåg som uppkommit genom ett submarint jordskalv eller vulkanutbrott. Det är alltså inte vilken stor våg som helst. Termen är också internationellt förankrad. Frågan om vad som är en

”svår term” anser vi på TNC är svår att besvara generellt, det är snarare något godtyckligt. Genom att lyfta fram den inom fackområdet etablerade termen för något som för den breda allmänheten är ovanligt eller nytt, ges en ingång för den vetgirige att söka mer information om saken, vilket är ett bra bidrag till det livslånga lärandet. Det visade sig dessutom att *tsunami* fanns med i ett antal allmänspråkliga svenska ordlistor under 1960–1980-talen, och betraktades alltså då som en term som kunde förekomma även i allmänspråket. Termen finns fortfarande med i engelska, amerikanska och tyska allmänna ordböcker. I och med katastrofen var det alltså aktuellt att åter föra ut den i allmänspråket, argumenterade TNC.

Diskussionerna i Språkvårdsgruppen, eller mellan dess medlemmar, är betydelsefulla därför att de terminologiska och fackspråkliga principerna får möta principerna för mediaspråkvård, allmänspråkvård och klarspråk och vice versa. Det tjänar den samlade svenska språkvården på.

Internationella kontakter behövs likaså, t.ex. inom internationell standardisering och med olika typer av terminologiorgan. Som tidigare nämnts så har det alltid funnits ett samarbete de nordiska terminologicentralerna emellan. Sedan 1976 har det varit formaliserat inom Nordterm, ett samarbetsforum för nordiska organisationer som har intresse av terminologiarbete, samt utbildning och forskning i terminologi. Sedan Sverige gick med i EU har översättare och terminologer inom EU:s olika institutioner naturligt blivit en del av nätverket. TNC har också hållit flera kurser för både terminologer och översättare inom EUs alla språkgrupper, se vidare Åsa Holmérs artikel i denna volym.

5.4 En mångsidig kompetens

En terminologicentral behöver förstås ha terminologer. En terminolog har alltid en grundkompetens av något slag. På TNC har det funnits/finns det terminologer med kompetens i olika teknikområden, bergteknik, kemi, matematik, geovetenskap, biologi, datavetenskap men också i hälso- och sjukvård, översättningsteori, kommunikationsvetenskap och språkvetenskap. Det är till gagn för det terminologiska arbetet i en

terminologicentral om den samlade kompetensen är varierad, med tanke på att uppdragen i princip kan röra vilket fackområde som helst. Därmed inte sagt att en terminolog *måste* ha ämneskompetens inom varje fackområde som hen arbetar inom. Det vore orealistiskt. Däremot gagnar det terminologicentralens övergripande arbete om terminologerna där har olika ämnesbakgrund, det är TNCs erfarenhet. I Kanada är det däremot uttalat att terminologerna ska vara utbildade översättare.

En nationell terminologicentral som verkar kontinuerligt och som i princip kan åta sig uppdrag inom alla tänkbara fackområden får givetvis en bred och mångsidig terminologikompetens som inte lika enkelt låter sig utvecklas inom enskilda organisationer, företag och myndigheter. För en terminolog på en terminologicentral ges många tillfällen till både fördjupning och breddning av den terminologiska kompetensen i och med att hen möter olika branschers terminologiska problem. Problemen kan röra termer i gamla, etablerade branscher som möter ny teknik (se exemplet *bok* ovan), nya fackområden som ännu inte satt sig och där språkbruket ännu är väldigt varierat, fackområden som står under starkt inflytande från engelskan, facktermer som kommer in i fackspråket via översättningar, t.ex. från EU, definitioner i lagtext, m.m. Terminologen ställs inför utmaningar som ibland kräver innovativa lösningar, men ändå inom givna ramar.

TNC har ända fram till mitten av 1990-talet varit tvungen att anställa personer som saknat utbildning i terminologi helt enkelt därför att sådan saknats utanför TNC. Nyanställda, blivande terminologer vid TNC har lärt sig terminologiarbetets metoder och principer enligt modellen ”learning by doing”.

Terminologens kompetens i terminologiarbete bör omfatta:

- kompetens i hur man tillämpar terminologiläran i praktiken, t.ex. i
 - begreppsanalys
 - definitionsskrivning
 - förhållandet mellan begrepp och term

- kompetens i flerspråkighet, t.ex. rörande
 - ekvivalensfrågor
 - harmonisering
- kompetens i genomförandet av ett praktiskt terminologiprojekt, dvs.
 - hantering och strukturering av information
 - samarbetskunskap
 - projekthantering
- kompetens i källkritik, dvs. kunna bedöma
 - såväl skriftliga som muntliga källor.

Till allt detta kan läggas något specifikt, nämligen en etisk regel som en terminolog från en terminologcentral särskilt måste tänka på: att inte tillåta en manipulativ användning av termer. Det skulle till exempel inte vara korrekt att rekommendera termen *päron* för äpple bara för att päron är lättare att sälja eller för att de har lägre skatt. Verkligheten rättar sig inte efter hur man väljer att benämna den, det måste vara verkligheten själv som styr de benämningar man väljer att rekommendera.

I Kanada, med sin mångåriga tradition av tvåspråkigt terminologiarbete, formulerade man 1983 önskvärda kvalifikationer hos en terminolog så här:

Terminologen måste behärska de språk hen arbetar med väl. Särskilt viktigt är det att hen har mycket goda kunskaper i målspråket och kan utnyttja dess resurser fullt ut och kan röra sig fritt mellan olika stelnivåer.

Hen bör också ha ingående insikter i den kultur som språket växer fram i, vara intellektuellt vaken och nyfiken och därtill visa prov på ett uttalat intresse för teknik och vetenskapligt tänkande.

Terminologen bör ha en kritisk, vetenskaplig läggning och förmåga att analysera och sammanställa information. Hen förväntas också vara disciplinerad, uthållig och villig att ta egna initiativ, och dessutom bör hen vara en god organisatör och administratör.

Slutligen måste terminologen vara smidig och taktfull i umgänget med andra och ha förmåga att lägga fram sina idéer så att de kan accepteras av alla de olika slags människor som hen kommer att arbeta med. Hen bör också tycka om att arbeta i ett lag som t.ex. består av översättare och specialister inom olika fackområden.

Dessa önskvärda kvalifikationer är generella i det avseendet att de, också med svenska ögon, bildar lämplig grund för nya, blivande terminologer.

5.5 En grundläggande stark finansiering

TNC har alltid haft ett visst ekonomiskt stöd från staten för sin verksamhet. Det har varierat i storlek, och har under de senaste 15 åren uppgått till 45–55 % av hela omsättningen. Det statliga stödet har varit nödvändigt för TNCs centrala och nationella arbete, det har givit TNC en auktoritativ plattform att verka ifrån. Det har även bidragit till att den svenska terminologiska infrastrukturen successivt har kunnat byggas upp, se 5.6. De terminologiuppdrag som TNC har utförts på kommersiell konsultbasis, men varje avslutat uppdrag bidrar till utvidgningen av den terminologiska infrastrukturen bland annat genom att resultatet läggs in i Rikstermbanken och därigenom görs tillgängligt för alla.

Hans-Jürgen Stellbrink (1993)¹⁷ talar om svårigheten för människan att överblicka och behärska informationssamhällets informationsflöden och all den kunskap som finns däri, och menar att det därför blir allt viktigare att hitta verktyg och metoder som kan bidra till att systematisera och ordna informationen så att den blir hanterbar, tillgänglig och tillämpbar för så många användare som möjligt. Han menar att terminologilärans metoder och principer torde ha en nyckelposition i informationssamhället eftersom den innehåller metoder för systematiskt ordnande av information samt principer för hur man benämner begrepp. Men – terminologiarbete kostar och Stellbrink (1993) ger flera exempel på att kostnaderna för t.ex. snäva fackordlistor är så höga att de sällan eller aldrig betalar sig. Nej, värdet av terminologiarbete är av ett annat slag, menar Stellbrink. Han argumenterar för allmänt tillhandahållande av terminologiska resurser och centralt ansvar för erbjudande av terminologiska tjänster och terminologiska resurser. Han menar också att terminologiarbete med höga kvalitetsanspråk svårligen kan bedrivas helt på marknadsmässiga grunder. Han säger:

Terminology work is too labour-intensive and the direct benefits of terminology are too limited for terminology to be organized as a profit centre. If high-grade terminology were priced on a full-cost basis, it would be too expensive to purchase and if terminology were marketed at an affordable price, its quality would be too low-grade to afford.

¹⁷ Föredrag med rubriken *Selling Terminology at a Price – the Wrong Approach* vid TKE '93 Terminology and Knowledge Engineering.

Hans argument om att terminologiarbete inte kan bedrivas helt på marknadsmässiga grunder kan användas för att motivera varför en nationell terminological central bör ha visst statligt stöd för sin verksamhet. Det är samhället i dess helhet som har de största fördelarna av en enhetlig behandling av terminologiska oklarheter. Om man splittrar arbetet och låter olika aktörer hantera terminologifrågorna på ett mindre enhetligt sätt, kanske med otillräckliga resurser eller med ett kommersiellt tänkande som främsta drivkraft, så drabbar det i slutändan den enskilde individen i samhället.

5.6 Viktiga basuppgifter

Utöver terminologiarbete inom väl avgränsade fackområden behöver en nationell terminological central utföra vissa basuppgifter. Att insamla, ordna och dokumentera terminologisk information av olika slag är alltid lika viktigt, särskilt för överblicken över det terminologiska landskapet i ett land.

Missionerande

En annan viktig basuppgift anser TNC vara det att ständigt missionera och upplysa om terminologiarbetets nytta. Missionerandet kan t.ex. handla om att

- visa att terminologiarbete är en framgångs metod när man behöver analysera, tolka, överföra och strukturera information,
- visa att det är viktigt att terminologiarbete kommer in tidigt i olika processer, så att inte processerna fastnar i begreppsdiskussioner i stället för att konstruktivt gå framåt i sakfrågor.

Missionerandet bör också syfta till att påverka felaktiga uppfattningar om terminologiarbete. En ofta förekommande uppfattning är att terminologiarbete nästan enbart handlar om att skapa nya termer för nya företeelser, eller att en terminological central bestämmer vad ett visst ord eller en term ska betyda i *alla* kontexter. Därför bör det understrykas att en precis terminologi inte är absolut och inte är avsedd att användas i alla sammanhang. Tvärtom, man måste framhålla att det att arbeta fram en precis terminologi

är ett sätt att skaffa sig en gemensam uppfattning om saker man behöver prata om i ett visst sammanhang. Utan en sådan gemensam uppfattning finns stora risker för tidsspillan och missförstånd. Med ett klart och redigt fackspråk sparar man också tid och pengar. Och det vinner alla på. Det är därför arbetet naturligt bör betraktas som en nationell angelägenhet och en allmännyttig verksamhet.

Basord

Ett exempel på en mer avgränsad basarbetsuppgift som TNC ägnat sig åt är arbetet med basord, det vill säga grundläggande ord som används inom många olika fackområden. Många av de frågor som TNC under sina första år hade att reda ut rörde gränsdragningar mellan små kluster av begrepp vars inbördes avgränsning inte var klar. Det gällde t.ex. *teknik-teknologi, ämne-material-gods, redskap-verktyg-apparat*. John Wennerberg (1944) kallade det för utredningar av ”de tekniska grundtermerna”. Om detta arbete skrev han så här:

TNC har emellertid i sitt arbete allt oftare ställts inför nödvändigheten att definiera även termer med mycket allmän innebörd. Det finns diskutabla gränsfall eller specialfall för deras användning, till vilka TNC måste fatta ståndpunkt. Dessa termer lämpa sig också i regel synnerligen väl för bildande av sammansättningar, och eftersom nya ord ofta äro sammansatta blir det nödvändigt för korrekt nybildning att grundtermerna äro noggrant definierade, och att definitionerna tillämpas så följdriktigt som möjligt.

TNCs arbete med tekniska grundtermer, eller basord som TNC senare kom att kalla dem, fortsatte sedan i olika former. Många utredningar gjordes i samband med specifika ordlisteprojekt där det var nödvändigt att ta ställning och fatta beslut för att komma vidare i terminologiarbetet. De definitioner som utredningarna ledde fram till publicerades sedan i den aktuella ordlistan. I mitten av 1990-talet sammanställde TNC alla de definitioner som gjorts genom åren i TNC 98 *Tekniska basord*.

Men behovet av att klargöra skillnaden mellan olika basord fortsatte. Delvis berodde det på att TNCs uppdrag för olika företag och myndigheter inte rörde enbart tekniska fackområden utan också andra, till exempel offentlig förvaltning och vård och omsorg. Den nyare ordlistan, *Basord i våra fackspråk* (2012), omfattar därför basord ur fackspråk i allmänhet, inte bara de tekniska. Ordlistan vänder sig till alla som verkar inom ett visst

ämnesområde och som i det sammanhanget hanterar texter, både så kallad sakprosa och mer specifika facktexter.

Ordlistan är tänkt att vara ett hjälpmedel vid terminologiarbete, särskilt vid definitionsskrivning, genom att precisera och beskriva basordens fackspråkliga betydelser. Ordlistan blir därigenom ett viktigt hjälpmedel för många olika yrkeskategorier. Den ger svar på gränsdragningsfrågor som inte ges entydigt i allmänna ordböcker.

Termskapande och termval är vid sidan av definitionsskrivning en väsentlig del i allt terminologiarbete. *Basord i våra fackspråk* kan vara ett stöd när man ska skapa nya termer för nya företeelser. Nybildade termer är ofta sammansatta. För att kunna välja rätt för- eller efterled behöver man veta ordets betydelse. Ska till exempel en viss datorstyrd anordning kallas *robot*, *automat* eller *maskin*? Översättare som översätter till svenska kan behöva skapa nya termer när det saknas etablerade svenska motsvarigheter. Om en engelsk term har efterledet *equipment* tvekar kanske översättaren om rätt svensk motsvarighet – *utrustning*, *anordning*, *tillbehör* eller *verktyg*? Det blir lättare att välja när man vet något om begreppen bakom de här termerna. Definitionerna i *Basord i våra fackspråk* ger vägledning och stöd i termvalet. Dessutom får man en mindre brokig och inkonsekvent termflora om man baserar termvalet på de gränsdragningar som gjorts i ordlistan.

Termbank

En annan väsentlig basuppgift är uppbyggnaden och tillhandahållandet av en nationell termbank. Insamling, bearbetning, lagring och spridning av terminologi har alltid varit honnörsord för centralt terminologiarbete. TNCs första termbank bestod av kartotekskort som ordnats såväl systematiskt som alfabetiskt, de alfabetiska var sorterade både på begynnelsebokstav och vid sammansatta ord, på mellanled och slutled. På TNC började datorer i slutet av 1960-talet användas för uppbyggnaden av termbanker i syfte att få en mer rationell bearbetning av materialet samt en bättre spridning av bearbetade terminologier.

Den svenska Rikstermbanken är den senaste termbanken i TNCs historia. Den är som sagt en väsentlig del i den svenska terminologiska infrastrukturen. Den har funnits sedan 2009 och har byggts upp inom TNC, både vad gäller programvara och innehållsstruktur, och förvaltas också av TNC. Den är gratis tillgänglig på Internet.

Att skapa, tillhandahålla och upprätthålla en nationell termbank som Rikstermbanken (se Nilsson, Onikki-Rantajääskö och Kanners artikel i denna volym) är en uppgift för en nationell terminologicalentral. En termbank med motsvarande bredd kan knappast tillhandahållas av någon enskild organisation. Rikstermbanken innehåller i dag 105 000 termposter från omkring 100 olika fackområden. Det är ungefär 350 leverantörer som bidragit med innehållet och därmed gjort den egna terminologin tillgänglig för många andra. Term motsvarigheter på 25 olika språk finns också.

Rikstermbanken ska vara en källa som ger en god överblick och ger svar på diverse terminologiska frågor som man kan ha oavsett om man är tjänsteman på en myndighet, jurist, journalist, tolk, översättare eller något annat, till exempel om man:

- vill veta vad ett ord eller uttryck inom ett fackområde betyder
- behöver en definition av ett visst begrepp
- vill veta vari skillnaden mellan två begrepp ligger, t.ex. *mobilt* och *trådlöst internet*
- letar efter en engelsk (fransk, tysk ...) motsvarighet till en svensk term, t.ex. *bygglov*
- vill veta vad en term på ett annat språk bäst bör heta på svenska, t.ex. *default value*.

Både en basordlista och en nationell termbank stödjer enskilt terminologiarbete som bedrivs på såväl individnivå (av jurister till exempel) som på organisations- och företagsintern nivå.

6 Sammanfattning

En bärande idé från TNCs bildande var att man ville skapa ett ställe dit alla kunde vända sig med terminologiska problem och få svar enligt samma principer. Man ansåg att det fanns en stor samhällsnytta i att ha en nationell terminologicentral med terminologi som sin kärnverksamhet. Där skulle det finnas resurser som tillät att man skulle kunna fundera, resonera, diskutera osv. om termer och begrepp, teoribildning, aktuella termfrågor och utvecklingstendenser. Man visste att sådana frågor uppstod i alla verksamheter, men där fanns inte tid att gå på djupet och där fanns sällan resurser för att dokumentera och sprida resultatet på ett effektivt sätt.

Samordning och överblick, kontinuitet och förnyelse, insamling, bearbetning, lagring och spridning är viktiga ledord och en förutsättning för att man ska kunna leverera resultat som är grundade på enhetliga principer. Vid en terminologicentral måste det finnas god kännedom om olika fackområdets språkbruk och terminologier, man måste veta var information om detta finns och kunna bedöma olika källor. Samordningen och överblicken är viktiga för det praktiska arbetet, för att nå fram till ändamålsenliga lösningar och för att få fram en kvalitet som förbättrar den fackspråkliga kommunikationen i hela samhället. Ett enskilt företag eller en myndighet kan inte förväntas ha de resurser som krävs för en sådan samordning och överblick. Det ligger inte heller i deras intresse. Samordning och överblick måste ligga på en nationell nivå men bör också komma de organisationer som bedriver organisationsinternt terminologiarbete till godo. Det är ett argument i sig för varför det ligger en stor samhällsnytta i att ha en nationell terminologicentral som fungerar som ett nav i samhället, med överblick och samordning som ledord. Terminologicentralen kan hjälpa enskilda facköversättare och språkkonsulter, små företag och organisationer, mindre och större myndigheter och stora överstatliga organisationer som EU att reda ut begreppen – till stor allmännytta.

Terminologicentraler behövs inom alla språkområden. Om inget övergripande nationellt ansvar för ett språks terminologi och terminologiutveckling finns måste man inse att termer kommer att väljas på väldigt många olika sätt, framförallt kommer de inte alltid att vara valda efter samma principer. I den internationella kommunikationen måste man

till exempel förlita sig på vad översättare kommer fram till. Vilket kan vara väldigt varierat och inte ofta baserat på ledord som överblick och samordning, för till det finns det oftast inte tid.

För varje terminologicalentral är det bra att ha likvärdiga samarbetspartner inom andra språkområden, det gagnar utvecklingen av såväl teori och metoder som internationell kommunikation.

7 Några andra röster om nyttan med en nationell terminologicalentral

Medan den här artikeln har skrivits har det varit mycket dramatik och uppståndelse omkring TNCs fortsatta existens. När regeringen i oktober 2014 lade fram sin budgetproposition för 2015 och 2016 visade det sig att TNCs statliga bidrag för 2016 skulle minskas med 4 miljoner kronor och återstoden skulle då bli 273 000 kronor. Nästan utan statsbidrag skulle TNC från och med år 2016 därmed inte längre kunna agera som nationellt centrum för terminologi och fackspråk, dvs. utföra sitt uppdrag att verka för en effektiv fackspråklig kommunikation i svenskt näringsliv och samhälle.

Det skulle med största sannolikhet leda till att:

- utvecklingen av den terminologiska infrastrukturen stannar av
- situationen för de svenska fackspråken försämras när det enda organ som driver på arbetet med fackspråk försvinner
- myndigheternas ansvar för terminologi som uttrycks i språklagens paragraf 12 blir svårare att förverkliga på ett enhetligt sätt utan ett stöd från TNC
- all utbildning i terminologilära, dess metoder och principer, på högre nivå upphör
- Rikstermbanken läggs ner.

Budgetpropositionens förslag gällande TNC väckte stor uppståndelse i alla medier. Svenska Akademien skrev en debattartikel i Dagens Nyheter, undertecknad av alla ledamöter, där de bland annat skrev:

Så om man önskade driva på den olyckliga utveckling som innebär att svenskan tappar mark till engelskan, skulle man knappast kunna tänka sig en bättre åtgärd än att just lägga ned det lilla Terminologacentrum. Man sätter in stöten där vårt språk är känsligast: uppkomsten av nya tekniska termer. [...] Terminologacentrum kommer alltså att gå mot avveckling därför att dess allmännyttiga språkverksamhet inte är tillräckligt lönsam. Den är till hälften beroende av statligt stöd. Budgetförslaget är ett förräderi mot den roll som denna institution spelar sedan mer än sju decennier. [...] Att försvara Terminologacentrums fortsatta existens med bibehållet statligt stöd är, sammanfattningsvis, att försvara en verksamhet som oegennyttigt och utan vinstutdelning arbetar på att i språklagens anda utveckla, tillgängliggöra, ja möjliggöra svensk terminologi.

Det startades också en namninsamling av en översättare. Till den 31 december 2014 hade den samlat omkring 2 500 underskrifter. Här är kommentarer från några som undertecknat namninsamlingen.

Allmänna kommentarer

”En kostsam, kontraproduktiv besparing.”

”TNC är en omistlig resurs för att bevara och utveckla ett levande och produktivt svenskt fackspråk.”

”Utan TNC blir Sverige rörigare.”

”Man kan inte kapa fundamentala funktioner och tro att saker ska fungera av sig själva.”

”Utan en nationell funktion för terminologiutveckling stannar möjligheterna till kvalitetsarbete fullständigt!”

”Dumsnålt! Bra terminologi spar pengar. Svenska termer inom politiken (även EU-politiken) är en demokratisk rättighet.”

”Att samma sak kan komma att definieras med olika termer skapar oordning och leder till språkförbistringar. Med språkförbistringar så tappar vi fart och skapar slöseri med tid.”

”TNC behövs än mer i globaliseringens tidevarv.”

”Kortsiktigt och fullständigt visionslöst.”

”Terminologin har en mycket stor betydelse, mycket större än vad man någonsin kan tro.”

”Otydlig kommunikation kostar mer!”

”Att spara på TNC blir dyrt! TNC behövs!”

”TNC levererar värdefulla tjänster till företag och myndigheter!”

”Språkets betydelse snarast underskattad, nu än viktigare med utmaningen att allt fler har svenska som andra språket, som jag från Danmark.”

Kommentarer från översättare

”För mig som översättare är TNC:s tjänster en ovärderlig tillgång. Att skära ner deras bidrag skulle vara en helt huvudlös åtgärd.”

”Jag är översättare av facktexter och faktaböcker. Jag skulle ha svårt att klara mig utan TNC. De gör ett fantastiskt jobb.”

”TNC:s hjälp är ovärderlig för EU-översättarna som ska värna svenskans ställning i EU.”

Kommentarer om Rikstermbanken

”Fantastiskt att ha termer från alla möjliga områden lättillgängliga på ett ställe. Jag vet inte hur jag klarade mig innan jag upptäckte Rikstermbanken.”

”Vid vetenskapligt arbete och rapportförfattande är användningen av Rikstermbanken ett ovärderligt hjälpmedel.”

Kommentarer som rör TNCs relationer till övriga Norden

”Det här är en nedskärning som också drabbar svenskan i Finland.”

”TNC är en oerhört viktig organisation inte bara i Sverige utan i hela Norden. TNCs terminologiska kunskaper och resurser behövs även i Finland!”

”TNCs mangeårige arbejde og store erfaring er til stor inspiration for vores arbejde i Danmark, og de spiller en meget aktiv rolle i Nordisk og Europæisk sammenhæng. Bevar TNC !!”

Kommentarer från olika fackområden

”TNC är oerhört viktigt för svensk exportindustri. Jobbet som görs där gör det lättare att förklara komplexiteten i det vi säljer till omvärlden. Det ökar kundernas intresse för våra exportprodukter och ger oss stora konkurrensfördelar.”

”I en rättssäker och effektiv förvaltning behövs standardiserade begrepp och en organisation som förstår förvaltningen av dessa. Denna besparing får effekter på myndighetsvärlden och kommer kosta mer än det smakar.”

”TNC måste finnas. Deras arbete och förvaltning av terminologi är av stor vikt för många. Inte minst för hela informationshanteringssektorn.”

”TNC borde byggas ut med tanke på allt digitaliseringsarbete som pågår inom kultursektorn. Materialet kan bara användas på ett vettigt sätt med bra terminologi. Kulturen behöver TNC.”

”TNC med nuvarande statligt stöd behövs för hälso- och sjukvård och för teknikutveckling!”

8 Avslutande ord

Det som framkommer i kommentarerna understryker att överenskommen och tydlig terminologi är nödvändigt:

- i all slags fackspråklig kommunikation, också i översättning av fackspråkliga texter
- för kvalitetsarbete i många, många sammanhang, för ett rättssäkert samhälle och för demokratin.

Att TNC på det här sättet får ett kvitto från så många olika håll på att verksamheten gjort och gör nytta är ett bevis så gott som något på att en nationell terminological central har ett existensberättigande. Kanske är det särskilt viktigt att länder med språk som inte har status som ett internationellt lingua franca ägnar sig åt terminologiarbete. Genom att det är ordning och reda i det egna språkets olika terminologier får människor redskap för att kritiskt kunna läsa, granska och förstå fackspråk på andra och större språk. Vilket är en styrka och en tillgång i den globaliserade världen av i dag.

Litteratur

- Brewitz, Erica & Anna-Lena Bucher (1999). TNCs arbete med Eurodicautom, Europeiska kommissionens termdatabas. I: *Nordiska studier i lexikografi 5: rapport från konferens om lexikografi i Norden*, Göteborg 26–29 maj 1999, 54–65. Göteborg: Univ., Meijerbergs inst. för svensk etymologisk forskning.
- Bucher, Anna-Lena & Lena Jolkkonen (2000). TNCs och TSKs arbete med att komplettera Eurodicautom med svensk terminologi. I: *Bättre språk i EU: rapport från en konferens den 29 november – 1 december 1998 i Bryssel*, 46–55. Oslo: Nordiska språkrådet.
- Bucher, Anna-Lena & Maria Gustafsson (2000). Systematiskt terminologiarbete, till nytta för fackfolk och översättare, I: *Svenskan som EU-språk*, 178–202. Red. Björn Melander. Uppsala. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 30.
- Bucher, Anna-Lena (1999). Hur kan allmän språkvårdskompetens och terminologisk kompetens beskrivas? Vad bör den gemensamma kompetensen omfatta? I: *Terminologi och språkvård, Rapport från en konferens den 24–26 april 1998 i Gentoft*, 21–25. Red. Birgitta Lindgren. Nordiska språkrådet.
- Bucher, Anna-Lena (2013). Down to earth, but up to whom? Terminology, awareness and responsibility. I: *Terminologen, utg. 2. Terminologi – ansvar og bevissthet*, 18–27. Red. Jan Hoel. Oslo: Språkrådet.
- Delisle, Jean (2008). *La terminologie au Canada. Histoire d'une profession*. Montréal: Linguattech éditeur inc.
- EAFET (2015) [webbplats] [citerat 12.1.2015]. Tillgänglig: www.eaft-aet.net/sv/index/.
- Hylander, Erik (1938). Teknisk nomenklatur. En brännande kulturfråga. I: *Teknisk Tidskrift*. 26 mars 1938. Häfte 12. Årg. 68. Utg. Svenska Teknologföreningen.
- Nordterm (2015). [webbplats] [citerat 12.1.2015]. Tillgänglig: www.nordterm.net.
- Palm, Helena (2007). Terminologens nya roller. I: *Nordterm 2007 – Kunnskap og fagkommunikasjon. Rapport fra Nordterm 2007*, 192–198. Red. Jan Hoel. Oslo: Språkrådet.
- Rikstermbanken (2015). [webbplats] [citerat 27.1.2015]. Tillgänglig: www.rikstermbanken.se.
- Selander, Einar (1973). Det fackspråkliga samhället. I: *IVA* 8, 1973.

- SFS 2009:600. *Språklag*. Tillgänglig: [http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svensk
forfattningssamling/Spraklag-2009600_sfs-2009-600/](http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svensk%20forfattningssamling/Spraklag-2009600_sfs-2009-600/).
- Socialstyrelsen (2013). *Enhetlig terminologi. För fackområdet samhällsskydd och beredskap*. Artikelnummer 2013-12-32. Stockholm. Tillgänglig: www.socialstyrelsen.se.
- Société de traducteurs du Québec (1983). *The Terminologist*. Översättningen är gjord vid TNC.
- Spri (1999). Metoder och principer i terminologiarbetet. *Spri rapport nr 481*. Stockholm.
- Språkvårdsgruppen* [webbplats] [citerat 12.1.2015]. Tillgänglig: www.svenskasprak.se.
- Stellbrink, Hans-Jürgen (1993). Selling Terminology at a Price—The Wrong Approach. I: *TKE'93: Terminology and Knowledge Engineering*, 292–299. Red. K-D Schmitz. Frankfurt: Indeks Verlag.
- Svenska Akademien (2014). DN Debatt. Förlusten för svenskan är större än statens besparing. *Dagens Nyheter* 9.11.2014, 6.
- Tekniska nomenklaturcentralen (1975). Terminologiska gränsdragningar (2). I: *Standard*, årg. 5 (1975), nr 1.
- Termcat* (2015) [webbplats] [citerat 12.1.2015]. Tillgänglig: <http://www.termcat.cat/en>.
- Terminologisentrum (2012). *Basord i våra fackspråk*. Solna: Terminologisentrum TNC.
- Wennerberg John (1944). *TNC-spalten 1944. 14. Ämne, material, gods m.m.* Stockholm: Tekniska nomenklaturcentralen.